

Отже, у фольклорних творах, виданих В.Гнатюком, всебічно висвітлено образ славного лицаря гір Олекси Довбуша.

НАДІЯ ПАЗЯК

/Літературно-меморіальний музей
М.Т.Рильського, м.Київ/

ОТЕЦЬ КУРБАС ТА ЛЕГЕНДИ ПРО ОПРИШКІВ У с.ІЛЕМНІ
ДОЛИНСЬКОГО ПОВІТУ

Серед інших граней величезної культурної спадщини В.Гнатюка не можемо поминути його діяльності як організатора збирання фольклору, зокрема чудових легенд та переказів про опришків. Дещо про цю діяльність ми дізнаємося з передмови до знаменитої збірки опришківських легенд "Народні оповідання про опришків" /Етнографічний збірник, т. XXVI. - Львів, 1910/. Навівши слова Юліана Целевича із закликом збирати народні скарби "заки зів"януть і поникнуть", Володимир Гнатюк жалкує, що "цей заклик д-ра Ю.Целевича до нашої публіки, так само як попередні та пізнійші, не зворушили її дуже" /там же, с. 4/. Трохи нижче довідуємося, що "наслідком того" Володимир Михайлович "уложив ... невеличку відозву в справі записування оповідань про опришків, надрукував її в "Хроніці", а крім того зробив із неї окрему відбитку і порозсилав її на більше як сто адрес, у гірські околиці Галичини та Буковини, переважно учителям та деяким священникам із просьбою записувати, що можна, та надсилати до друку в проєктованій книжці". Відповідей на розісланий квестіонар Володимир Гнатюк дістав "ледви 2-3", та "завдяки особистим зносинам із деякими особами, прибирано ся стільки матеріалу, що з огляду на число можна назвати його дуже багатим" /там же, с. 5/. Ці слова, на нашу думку, заслуговують пильної уваги тоді, коли ми глибше придивимось до постаті одного з інформаторів Володимира Гнатюка - отця Курбаса, священника гре-

ко-католицького обряду, пароха с.Ілемні Долинського повіту.

Про його юнацькі роки ми не знаємо нічого. Навіть його імені ніхто з старших людей в Ілемні не пригадує собі: в їх пам'яті він залишився як "отець Курбас". Можемо дуже приблизно припустити, ґрунтуючись на спогадах шкільного товариша Леся Курбаса Хоми Водяного про видиме покровенство отця Курбаса і родини Курбасів із Старого Скалата. Хома Водяний пише, що старший син Лесевого діда отця Пилипа Курбаса зі Старого Скалата був "священник у горах". Ні його імені, ні назви села, в якому він жив, оповідач не пам'ятає /Водяний Хома. Спомини про Леся Курбаса.// Лесь Курбас. Спогади сучасників.-К.,1969.-С.54/. Можливо, саме батькова священницька діяльність спонукала сина також стати священником. Непрямим доказом належності отця Курбаса до Курбасів із Старого Скалата може бути і твердження Хоми Водяного, що "з родини Курбасів тепер у Галичині, наскільки мені відомо, нікого немає в живих - ні по чоловічій, ні по жіночій лінії"/там же,с.55/. Більше знаємо про останні роки отця Курбаса: на схилі літ бачимо його парохом у с.Ілемні Долинського повіту на Станіславщині. Ще і зараз в Ілемні живуть люди, які пригадують собі отця Курбаса - у Ілемні він був священником багато років. Пригадують, що був людиною надзвичайно побожною, розумною, лагідною, дуже чемною у поводженні з людьми. Дбав за церковну бібліотеку. Іноді розпитував старших людей про давнину і записував собі у "книжечку". Кохався у бджолярстві, мав добру пасіку. Ще й зараз є в Ілемні дерев'яний будиночок, де він жив, і церква, де він правив. Особливо вразила людей і залишилась у пам'яті трагічна смерть отця Курбаса у 1916? /1920?/ році: він закінчив життя самогубством, почувши про страшні звірства над священниками. Його смерть викликала жаль цілої Ілемнянської громади, що не забула про отця Курбаса і до сьогодні. Цього року на його

могилі, що на старому Ілемнянському цвинтарі, громадою поставлено нового дерев'яного хреста.

У "Народних оповіданнях про опришків" на с.І37-І38 вміщений запис Зенона Кузелі "Про Довбуша і розбійників в Іленю" від отця Курбаса. Бачимо з нього, що отць Курбас був не пасивним збирачем напівзабутої давнини, а мало що не сучасником подій, зафіксованих потім у легендах, переказах та народних оповідях, жив у час бурхливого розвою опришківської прози, коли оповідки про опришків, Довбуша, а, особливо, про скарби лунали кожен вечір у кожній бойківській хаті /пор. запис: "жив ще одна баба, до якої хати зішли були раз /опришки - Н.П./ по одіж"/ "Народні оповід. про опришків", с.І38/. Зазначимо також, що не всі мотиви опришківських легенд, що і до нині побутуєть в Ілемні, були опубліковані в зразку. Напевне, вівся їх відбір / за поширеністю тощо/. З того погляду остаточне пояснення цього явища нам би дали особисті папери отця Курбаса, особливо його фольклорні записи, що у роки 2-ої світової війни і після воєнні роки разом з церковними книгами, начинням, бібліотекою і т.д. були безповоротно втрачені. Отець Курбас досконало знав народні оповідки про опришків у Ілемні: з трьох мотивів, записаних від нього, усі ще й досі побутують у Ілемні. Перший з них /Довбуш кидає між діти колачики/ зберігся переважно у стані, близькому до запису у "Народних оповіданнях ...". Особливо велике поширення має і зараз другий мотив - про опришківську печеру "на Горгані ілемській". Припускаємо, що під "Горганом ілемським" отць Курбас мав на увазі гору Аршицю /Аршицю/, про опришківські скарби у якій ще і зараз багато легенд у Ілемні. Цей мотив дав багато найрізноманітніших варіантів, у наш час уже дуже забарвлених фантазією / це питання ще потребує додаткового розгляду/. Поруч з третім мотивом /опришки сходять "на празники" у Ілемня з гір/ у середині ХХ ст. ще фіксували цілий ряд подібних мотивів /опришки

приходять на вечорниці в Ілемня, опришки вертають з Болехова /?/ і заходять в Ілемня/. Зараз, на жаль, вони вже частково забуті.

Історії української культури дорога кожна постать її сподвижника. Так перед зором дослідника іноді з темряви забуття виринають світлі постаті невтомних трудівників на ниві культури: сільських учителів, священників, урядовців, що клали свої цеглини в будову українського національного відродження. Такою є і світла постать ілемнянського пароха отця Курбаса, який /і під впливом, і з заохочення Володимира Гнатюка/ дбав про збереження народних скарбів.

Є.ЛУНЬО

/ ЛВ ІМФЕ ім.М.Рильського АН УРСР/

ФОЛЬКЛОР ЯВОРІВЩИНИ В НАУКОВИХ ЗАЦІКАВЛЕННЯХ

ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Яворівщина – самобутній фольклорно-етнографічний регіон України, де, як і в Карпатах та на Поліссі, відносно добре збереглися давні пам'ятки народної уснопоетичної творчості. Окремі з них ще й досі активно функціонують. Основним чином, це календарна і родинна обрядова поезія.

Саме тому Яворівщина привертала увагу фольклористів ще з I-ї половини XIX ст. Активне зацікавлення до фольклору цієї місцевості виявляли діячі Руської трійці: І.Вагилевич, Я.Головацький, його фіксацією займалися тоді Й.Левицький, А.Маковей.

У другій половині XIX – на початку XX ст. зацікавлення фольклором Яворівщини розширилося. Тут збирали фольклор О.Застирець, В.Бірецький, А.Маковей, С.Сапрун, С.Кульматицький, С.Маренін, І.Коруч. Значною мірою зацікавився народнолісенною традицією цього регіону і Володимир Гнатюк. Цей інтерес вченого був пов'язаний як з регіональним принципом систематизації та підготовки до друку